

Tanúvallomás

– kísértések és kísérletek a gyermekszínházban¹ –

Trencsényi László

A minap Kecskeméten egy ifjúságügyi konferencián Josef Hollost, a drámapedagógia Hollós Jocóját hallgattuk. Az előadást követő referátumok statisztikailag is jelentős kulcsszava a résztvevők röpszavazása nyomán a *problémamegoldás* volt. Néhány nappal korábban Debreczeni Tibor, a hazai drámapedagógia doyenje Vilkával, feleségével egykori városában, Debrecenben tartott remek pódiumelőadást a szabadság és az egyenjogúság pedagógusa, Karácsony Sándor hatásával átítatott életútjáról. E történetek egyik legizgalmasabbika annak a folyamatnak az elbeszélése, melyben Tibor arról szól: 1956 után a diktatúra árnyékában középiskolába száműzött tanárként nem mondhatta el szabadon azt, amit szeretett volna, viszont felismerte, a diákszínház (stiláris kódjával, egyéb sajátágaival) e körülmények közt is járható út. Tanulságos leírás.

Áttekintésben a „problémamegoldás” fogalmáé a kulcs. Akkor volt fontos a gyermekszínház is, amikor ennek feladatát vállalta. Nemzedékek, életkorok, történelmi pillanatok, személyes életek problémáinak megoldására „alkalmazott” színház fontos előadónak és nézőnek, nézőnek és előadónak egyaránt.

Az én első élményeim az 50-es évek végéről valók. Voltam én „bogyák hűvösében tíz-tizenkét szolga” (egymagam) apám egyszál hálóingében egy Toldi előadáson, amelyben a nádas-jelenetet szünyogok tánca ékesítette a Tavaszzi zsongás című zenedarabbal. Magyartanárunk fontosnak tartotta – s alighanem biztonságosnak is –, ha a kötelező olvasmányokat dramatizálja.

„Merészebb” volt az a d-i színjátszó csoport, mely a Pató Pál urat adta elő – részben bábjátékkal.

– De ez nem az ő hibája, ő magyarnak születék, s hazájában ősi jelszó... – Nos, itt feltárultak a falusi kultúrház ajtói, s egyenruhás úttörők özönltek el a nézőteret – mintegy folytatván a verset. Így: – Zúgnak a gépek az öntödében...

Persze volt politizáló gyermekszínház is. Az oratorikus előadás műfajával kezdő falusi tanárként magam is próbálkoztam. Szavalókórus és szólók váltakozásában mutattunk be egy szibériai népmesét, mely a tajgai állatok által elrejtett Iljicsről szól. (Ragyog a fényben a tajga...) Egy évre rá – 1972 – „avantgárdabb” megoldást választottam (kérem az olvasót, ismerje fel az öniróniát szavaimban). Mezei Évától tanultam még a Radnóti Gimnáziumban annak idején. Majakovszkij Induló balra. Matróruhába öltöztek a gyerekek, ezt szerették, ócska bútorokból barikádot emeltünk az ünnepség teréül szolgáló osztályteremben (a faluban nem volt kultúrterem), erre ugráltak a fiúk, s mondták szövegüket. Drámai pillanatban Göndör (az egyik legvásottabb) dobbant a barikád tetejére, s mondta, kiáltotta: – Hé, te, ott, miért lépsz ki jobbal?! – mutatóujjával remek tempóban szondázta a termet, s megállt a gesztus a különösen nem kedvelt Direktor szemei előtt. Derék férfiú meg is ijedt a hirtelen indulattól. Göndör „problémamegoldásra” alkalmazta a darabot. Volt kire haragudnia.

Puhult a világ, enyhült a diktatúra. Nem igényelt politikai hitvallásokat. S jöttek a mesejátékok. A kiadók ontották a szövegekönyveket, a pedagógusok válogathattak. Ezeknek az előadásoknak sajátossága volt a kötött, betanult szöveg, statikus-frontális beállítások, a szólista mindig hangosan s mindig a közönségnek beszélt, az eklektikus jelmeztár, királylány anyuka műselyem kombinéjában, pástorfiú nagymama csizmájában, darabontok kölcsönzői ruhákban stb. S jellegzetesnek volt mondható, hogy a kamasz előadók infantilizálódtak, a rendező nem érvényesítette az életkori sajátosságokat, hogy éppen egy mesétől távolodó korszakban vannak, de a küldetéstudatot sem tudatosította, hogy kisebb gyerekeknek szolgáltassanak.

S jött a drámapedagógia!

A gyermekkönyvkiadás, a gyermekirodalom ekkor kínálta tiszta szívből Weörest, Tamkó Siratót és másokat. Mindez az egyidős táncműveléssel együtt eredményezett ihletett ritmikus-mozgásos játékokat Hévíztől Vajszlóig. A kamaszoknak a „svéd gyerekversek”, Janikovszky Éva volt a problémamegoldás!

S a mesejátékok, kötelező olvasmányok is új funkcióba kerültek! Jött Várhidi Attila a Toldival! Arról szólt, üzent, hogy lám, ezek a művek is lehetnek a „mieink” (emlékezetes nyitány: a tankönyveiket hajigálták a nézőterre, majd a maguk módján játszottak (a szó eredeti értelmében) Toldit. Megannyi Lúdas Matyi ideje jött el Porcsalmától Jászfényszaruig. Minden előadás megtalálta a „maga Döbrögijét”! Problémamegoldó előadások voltak ezek: ki az igazgatóra haragudott, ki a tanácselnököt „porolta” ezen előadásokban. S a bagciak, Fodor Misi János vitéze is a játszókról szólt, ihletetten. Megannyi selyemkendő lebegése a szere-

¹ Elhangzott az Országos Gyermekszínházszervezői Fórum nyitó előadásaként 2017. szeptember 30-án, Budapesten, a Marczibányi téren.

lemről szóló ezen a legendás előadáson! A sirokiak cigány meséi pedig egy magát kereső, magára találó etnikum próbálkozásai.

S eljött az iskolakritikai, társadalomkritikai életjátékok, szociojátékok ideje! Gabnai Kati, Szakall Judit az úttörők, de – igazságtételként – született gyilkos szatíra az úttörőtáborról is („Spárta, úttörőtábor” címmel).

Majd „rendszer váltottunk”. S a kritika alábbhagyott. Még volt egy „széria” – kissé majomkodó – István, a király. Majd olyan oratorikus rendezések tértek vissza, melyről eleinte szoltam, csak éppen Iljics helyét valamelyik szent vette át. Az unalmas november hetedikét unalmas október huszonharmadikákra cserélték a kollégák. Panaszkodtam is erről több írásomban.

Am a 2017. évi, Pécsre visszatért Weöres Fesztivál megnyugtatót. Igazi problémamegoldó előadások születtek. Nézőnek, játékosnak is fontosak.²

Cédrusföldön Csontváry nyomában

Vatai Éva

A cédrus

Azt mondják, ez a bibliai fa, amelynek maga isten vetette el a magját, nehezen fordul termőre, rendkívül érzékeny és nagyon hosszú életű. A legenda szerint Jézus keresztye is cédrusból készült. A cédrus a kezdetektől fogva beleírta magát a libanoni történetébe, zászlójuk központi motívuma is az a cédrus, amelyet csak 21 ember képes átfogni.

„A művészet második lehetőség az életre, nézd csak meg Rudy Rahmé cédrusát!” – mondta egy libanoni ismerősöm, utalva a hatalmas, villám széthasította cédrusra, amelybe a művész emberi alakokat faragott, ágcsonkjaira a megfeszített Jézussal, s ettől a fa újra élni kezdett. Nem leveleket hozott, hanem emberi üzenet hordozójává vált.

Libanon

A Földközi-tenger partján fekvő ország lakossága alig több mint 4 millió, területe csupán 10.000 km². Az utóbbi évtizedekben mintegy másfél millió – főleg palesztin és szíriai – menekültet – fogadtak be. Az országot jelenleg közel 6 millió ember lakja. Valamivel kevesebb a muzulmánok száma (45%), mint a keresztyeneké (55%), s mintegy 20 vallást regisztrálnak, köztük a titokzatos drúz vallást is, amelyet a lakosság 5%-a vall.

Jelenleg béke van a két legnagyobb vallás között, de érezhetően törekeny és komplikált minden, az együttélés nem zökkenőmentes.

Libanon külpolitikai helyzete is bonyolult: az utóbbi évtizedekben sokat szenvedett Izraeltől, Szíriától, az ISIS-től – de majdnem 20 éven keresztül saját polgárháborújától is. Az ország lakosainak számára még mindig nagy lelki traumát okoz a polgárháború: nem értik, hogy miért keveredtek ebbe a szegényletes helyzetbe, ahol testvér testvért ölt. (Az ismert libanoni szerző, Wajdi Mouawad Futótűz című drámáját olvasván betekintést nyerhetünk ebbe a pokolba. Alföldi Róbert a Radnóti Színpadon rendezte meg ez évben.)

De nem az ország tekervényes történelmét szeretném itt taglalni, hanem a feléledésről beszélni. Főleg arról, hogy segíthet-e ebben az oktatás, a művészet, s ezen belül a színház.

A háború

A polgárháborúnak pár évvel a mai generáció születése előtt lett vége. Bizonyos területen még mindig érezhetők a következményei: naponta többször van áramszünet (ilyenkor rögtön bekapcsolnak a benzinnel vagy gázolajjal működtetett helyi generátorok), egyes elhagyott településeken még csak most kezdtek visszaszállingózni a lakók, s nagyon lassan születnek újjá a régi közösségek.

A polgárháborúról nem sokat beszélnek a családokban. A történetek a múlt részét képezik. Ezért számítanak szívet melengetőnek azok a pillanatok, amikor megnyílnak a libanoniak. („A szüleim házat lebombázták, s itt húzódtak meg, ebben az árkádos házban.” „Az én nagyszüleim ebben a házban laktak, itt, de a ház előtt volt a demarkációs vonal, ezért a szüleim 15 napig nem tudtak nekik élelmet vinni.”)

Egy este ismerősömmel nem a megszokott bejrúti útvonalon mentünk haza. Megállt egy ház előtt, s elmondta, hogy itt készült fel a háború alatt a francia érettségijére, éjjelente gyertyafény mellett tanult, éjszaka a lép-

² Gondoljunk például a budai Kaktusz színpad *Sátrak valahol* című darabjára, mely a menekültkérdést dolgozta fel gyermekszemmel (Juszcák Zsuzsa és Sereglei András rendezése), vagy Almássy Bettina rákosmenti gyerekcsoportjának Török Sándor meséjét aktualizáló *Törpenderül játékára*. (TL)